

NOTITIE

Onderwerp Bureaustudie Archeologie en cultuurhistorie
Project TenneT Geertruidenberg
Opdrachtgever TenneT
Projectcode 112970
Status Definitief
Datum 3 mei 2019
Referentie 112970/19-007.398
Auteur(s) A. Vogelzang MSc

Gecontroleerd door A.T.W. van Breukelen MSc, K.A. Haans MSc
Goedgekeurd door A.T.W. van Breukelen MSc
Paraaf

Bijlage(n) -

Aan TenneT TSO B.V.
Kopie -

1 BUREAUSTUDIE ARCHEOLOGIE EN CULTUURHISTORIE

Leeswijzer

In deze notitie worden mogelijke archeologische en cultuurhistorische belemmeringen voor het nieuwe ondergrondse hoogspanningstracé onderzocht en besproken. Binnen dit thema wordt aandacht besteedt aan de impact die een nieuwe ondergrondse hoogspanningsverbinding kan hebben op de archeologische en cultuurhistorische waarden in het gebied.

De opbouw van deze notitie is als volgt; in hoofdstuk 2 worden de uitgangspunten van TenneT besproken en in hoofdstuk 3 wordt het wettelijk- en beleidskader geschetst. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 het beoordelingskader toegelicht, waarna in hoofdstuk 5 de analyse van de knelpuntgebieden plaatsvindt. In hoofdstuk 6 tot en met 8 worden achtereenvolgens de conclusies, leemten in kennis en benodigde vervolgstappen besproken.

2 UITGANGSPUNTEN TENNET (PVE.00.0002)

In het PvE00.002 van TenneT staat als uitgangspunt opgenomen dat daar waar een hoge kans bestaat dat archeologische, aardkundige en/of cultuurhistorische waarden en monumenten aanwezig zijn, geen assets gerealiseerd worden, tenzij gemotiveerd aangetoond wordt dat realisatie elders onmogelijk is c.q. maatschappelijk onverantwoord en realisatie in dit gebied ook uitvoerbaar kan worden gemaakt.

3 WETTELIJK EN BELEIDSKADER

Naast de TenneT-uitgangspunten voor de aanleg van een verbinding door een gebied met hoge archeologische of cultuurhistorische waarden bestaat er wet- en regelgeving rondom dit thema waar rekening mee gehouden dient te worden.

Op basis van het verdrag van Malta (1992) heeft archeologisch erfgoed een prominentere plaats gekregen in de ruimtelijke planvorming. Uitgangspunten van het verdrag zijn het vroegtijdig betrekken van archeologische belangen in de planvorming, het behoud van archeologische waarden in situ (ter plaatse) en de introductie van het zogenaamde 'veroorzakerprincipe'. Daarnaast is als gevolg van het beleid Modernisering Monumentenzorg (2012) in het Bro bepaald dat cultuurhistorie ook moet worden meegewogen in de ruimtelijke planvorming. Dit geldt zowel voor cultuurhistorie bovengronds als ondergronds.

De belangrijkste kaders vanuit wet en regelgeving worden hieronder geschetst.

Archeologische monumenten

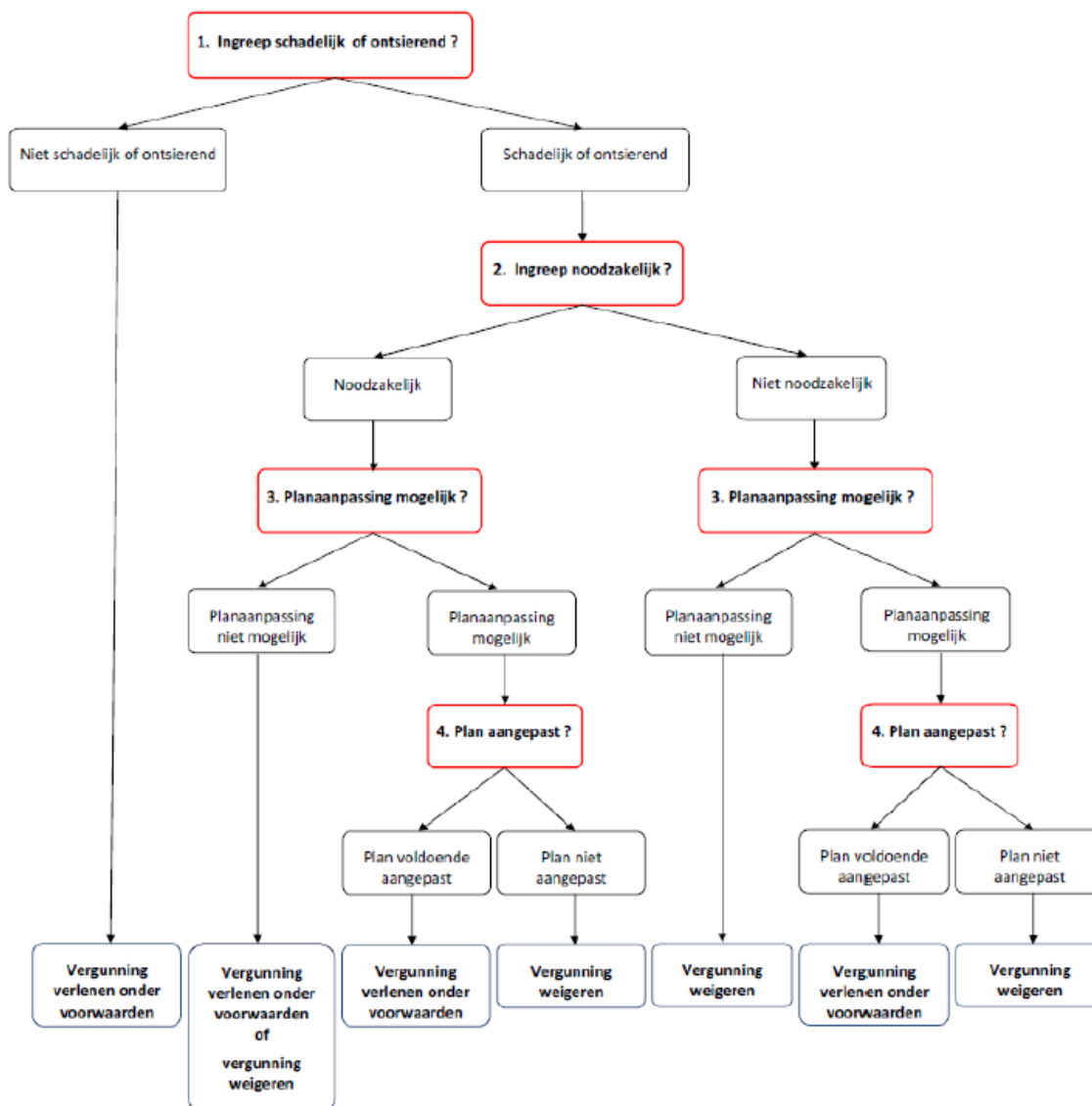
Op de Provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (CWK) van Provincie Noord-Brabant zijn archeologische monumenten aangewezen. Op basis van de Verordening Ruimte van Noord-Brabant ontlene archeologische monumenten hun beschermde status aan het bestemmingsplan ter plaatse. Voor verandering, aantasting van of werkzaamheden in een archeologisch monument is een omgevingsvergunning noodzakelijk. Aan het verlenen van deze vergunning zijn stringente voorwaarden verbonden.

In het plangebied is het archeologisch monument de Kloosterhoeve aanwezig. De Kloosterhoeve staat op de Archeologische Monumentenkaart (AMK)¹. Op de AMK wordt onderscheid gemaakt in vier categorieën: terreinen van zeer hoge archeologische waarde beschermd (rijksmonumenten), terreinen van zeer hoge archeologische waarde, terreinen van hoge archeologische waarde en terreinen van archeologische waarde. De Kloosterhoeve wordt aangeduid als een terrein van zeer hoge archeologische waarde beschermd, ofwel een rijksmonument. Op basis van de Erfgoedwet (voorheen: Monumentenwet 1988 artikel 11) dient voor het wijzigen of verstoren van een rijksmonument een vergunning aangevraagd te worden.

De vergunningverlening bij dit type beschermd archeologische monumenten wordt namens de minister verleent via de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Op de aanvraag van de vergunning is de uitgebreide vergunningprocedure van toepassing. Binnen 6 maanden na de datum van indiening van de aanvraag dient het besluit te zijn genomen. Om tot dit besluit te komen wordt een belangenafweging gemaakt die in afbeelding 3.1 is verbeeld.

¹ https://archeologiein nederland.nl/sites/default/files/map_attachments/Handleiding%20AMK%2024062009.pdf.

Afbeelding 3.1 Belangenafweging vergunning op basis van de Erfgoedwet²

Archeologische waarden

De gemeente Geertruidenberg heeft haar archeologische belangen vertaald in een nieuw gemeentelijk plan 'Paraplubestemmingsplan Archeologie'. Dit bestemmingsplan heeft de status concept. Dit parapluplan onderscheid op de plankaart zes typen archeologische waarden. De verwachtingswaarden zijn verdeeld in zes categorieën van Zeer hoge waarde (categorie 1) tot Lage verwachtingswaarde (categorie 6). Per verwachtingswaarde wordt in de regels van het parapluplan aangegeven bij welke omvang van bodemverstoring een archeologisch onderzoek is vereist. Ondanks dat het parapluplan nog niet vigeert, vormt dit het meest actuele en complete overzicht van de archeologische waarden binnen het zoekgebied. Tevens geeft het een goed beeld van de benodigde vergunningen in de aanlegfase.

² <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/monumentenvergunning/documenten/publicaties/2012/01/01/beleidsnotitie-behandelen-vergunningaanvragen-archeologisch-rijksmonument>

Complexen van cultuurhistorisch belang

De kernkwaliteiten van Noord-Brabant hangen in grote mate samen met de ontginningsgeschiedenis van het gebied. Alle beschermde waarden (het culturele erfgoed) zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de Provincie Noord-Brabant. Op basis van de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart zijn complexen van cultuurhistorisch belang binnen het zoekgebied aangeduid. Op basis van de Omgevingsverordening zijn de complexen van cultuurhistorisch belang aangewezen voor behoud, herstel en duurzame ontwikkeling.

De bescherming van bijzondere cultuurhistorische waarden is geregeld in de gemeentelijke bestemmingsplannen, veelal middels vergunningsplicht voor ingrepen met een negatief effect op de voorkomende waarden.

In het zoekgebied komt één complex van cultuurhistorisch belang voor; de Watertoren Geertruidenberg. Dit is een rijksmonument (monumentnummer 520055) en dient nu als kantoor-, expositie- en opslagruimte. Alleen de watertoren is beschermd als rijksmonument en maakt geen onderdeel uit van een complex. Aantasting of versterking van de watertoren is, zonder vergunning van de RCE, verboden.

Cultuurhistorische vlakken en cultuurhistorische landschappen

Ten oosten van de A27 ligt een cultuurhistorisch vlak, namelijk de middeleeuwse veenontginning bij Raamsdonk en een cultuurhistorisch landschap (Langstraat, een middeleeuws veenontginningslandschap). De bescherming van dit oude landschap is geborgd in het gemeentelijk bestemmingsplan. De verkabeling leidt niet tot permanente aantasting van het landschap ter plaatse, waardoor dit geen onderdeel uit maakt van de beoordeling.

4 BEOORDELING VAN DE EFFECTEN

Voor het onderdeel Archeologie en Cultuurhistorie wordt geconcludeerd dat een open ontgraving in principe leidt tot een permanent negatief effect op archeologische en cultuurhistorische waarden. Om dit effect te mitigeren zonder te kiezen voor een ander tracé, is het uitvoeren van een gestuurde diepe boring noodzakelijk. Bij de beoordeling van het effect is het aantal kruisingen met archeologische monumenten, lengte doorsnijding van gebieden met verhoogde archeologische waarden en het aantal kruisingen van cultuurhistorische waardevolle complexen geanalyseerd.

Archeologische monumenten

Bij de beoordeling van de alternatieven op het kruisen van een archeologisch monument wordt gekeken naar de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW).

Beoordeling	Toelichting
+	Geen doorsnijding van een archeologisch monument.
0	Wel doorsnijding maar de effecten van de doorsnijding kunnen gemitigeerd worden middels een boring of het verleggen van het tracé.
-	Doorsnijding van een archeologisch monument waarbij mitigatie van de effecten niet mogelijk is óf wanneer in deze fase onzekerheid bestaat over de mogelijkheden voor mitigatie.

Archeologische waarden

Gemeente Geertruidenberg is bezig met een voorbereiding van een gemeentelijk paraplubestemmingsplan voor Archeologie (d.d. 9 juli 2018). Binnen het zoekgebied komen gronden voor met een archeologische waarde tussen de 1 en 6. Waarde archeologie 6 betekent een lage archeologische waarde en vormt voor de aanleg van een ondergronds tracé geen belemmeringen. De tracés worden beoordeeld op de doorsnijding van gronden met de waarden 1 tot en met 5. Dit betreffen de hoge en middelhoge archeologische waarden.

Beoordeling	Toelichting
+	Geen doorsnijding van archeologische waarden.
0	Wel doorsnijding maar de effecten van de doorsnijding kunnen gemitigeerd worden middels een boring of het verleggen van het tracé.
-	Doorsnijding van archeologische waarden waarbij mitigatie van de effecten niet mogelijk is óf wanneer in deze fase onzekerheid bestaat over de mogelijkheden voor mitigatie.

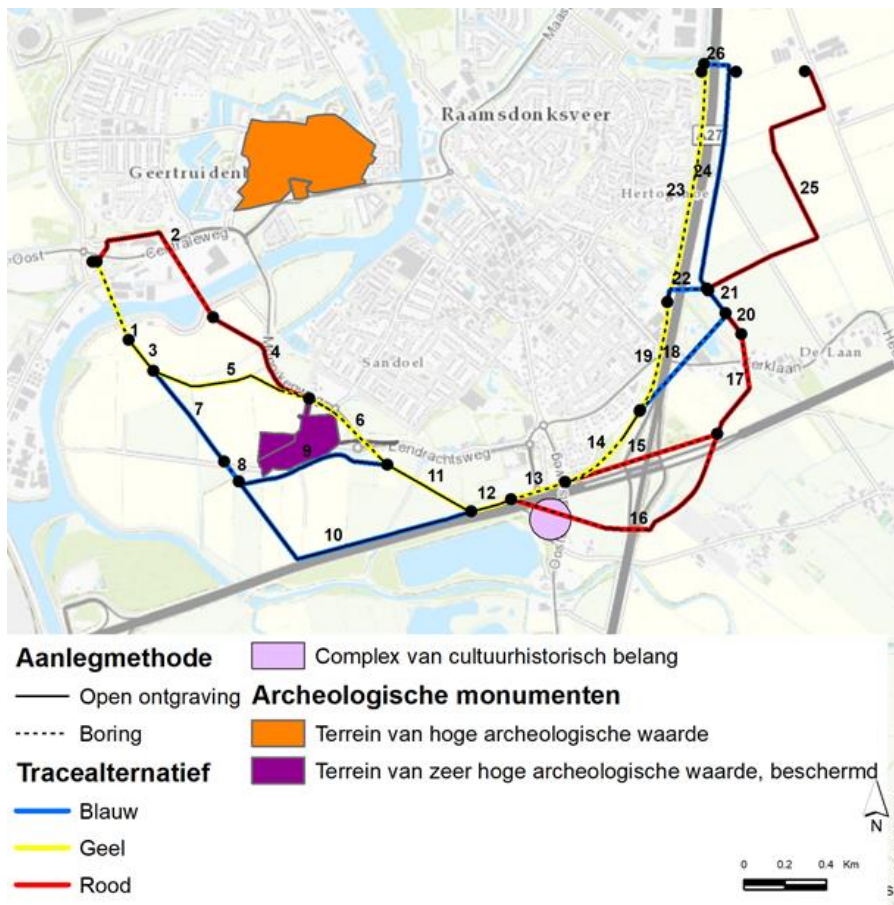
Complexen van cultuurhistorisch belang

Tot slot worden de tracés beoordeeld op de doorsnijding van complexen van cultuurhistorisch belang op basis van de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW).

Beoordeling	Toelichting
+	Geen doorsnijding van cultuurhistorische complexen.
0	Wel doorsnijding maar de effecten van de doorsnijding kunnen gemitigeerd worden middels een boring of het verleggen van het tracé.
-	Doorsnijding van cultuurhistorische complexen waarbij mitigatie van de effecten niet mogelijk is óf wanneer in deze fase onzekerheid bestaat over de mogelijkheden voor mitigatie.

5 ANALYSE KNELPUNTGBIEDEN

Afbeelding 5.1 Archeologie en Cultuurhistorie op basis van de CHW van provincie Noord-Brabant

Beoordelingscriteria	Tracé-alternatieven												
	Deelgebied 1				Deelgebied 2								
	Geel	Blauw	Blauw Var 1	Rood	Geel	Geel Var 1	Geel Var 2	Blauw	Blauw Var 2	Rood	Rood Var 1	Rood Var 2	Rood Var 3
Archeologische monumenten (aantal)	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gebieden met een hoge en middelhoge archeologische verwachtingswaarde (meter)	2650	2774	2700	2335	1811	1677	2329	1732	1862	2310	2210	2513	2268
Cultuurhistorische waardevolle complexen (aantal)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Op basis van het beschreven beoordelingskader zijn de tracés geanalyseerd en beoordeeld. In de onderstaande alinea's zijn de analyses van de tracés samengevat voor de verschillende knelpuntgebieden. Per beoordelingscriterium is een korte beschrijving gegeven van de bevindingen. Alleen onderscheidende informatie is benoemd. Voor een totaaloverzicht van de beoordeling per tracésectie wordt verwezen naar de tabel in hoofdstuk 5 van de tracéstudie.

De rivier de Donge en het bedrijventerrein (deelgebied 1)

Zowel het gele als het rode tracé doorsnijden het bedrijventerrein met een hoge verwachtingswaarde (waarde 3) met een lengte van respectievelijk 435 en 867 meter. Voor het gele tracé geldt dat de boring het effect op archeologische waarden mitigeert waardoor het tracé wordt beoordeeld met een '0'. Ter plaatse van de open ontgraving in tracé Rood kunnen eventuele effecten op de archeologische waarden door toepassing van een boring worden gemitigeerd. Alle tracés zijn voor dit criterium daarom beoordeeld met een '0'.

Het gebied rondom het bedrijventerrein aan de noordzijde van de Donge (station Geertruidenberg, secties 1 en 2) classificeert als verwachtingswaarde 3. Dit betekent dat hier een hoge verwachtingswaarde geldt. Volgens het parapluplanbestemmingsplan dient er een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd te worden bij grondwerkzaamheden met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 40 cm. De toepassing van een boring leidt er in principe toe dat het effect op de archeologische waarden worden gemitigeerd, gezien de diepte van een boring. Op het bedrijventerrein wordt in het rode tracé een open ontgraving toegepast van 36 meter lang. Het effect op de archeologische waarden kan in deze fase niet worden uitgesloten en gezien de oppervlakte van de werkzaamheden geldt een vergunningsplicht op basis van het parapluplan. Aandachtspunt bij de open ontgraving bij het rode tracé is dat er in dit gebied al veel grondroerende werkzaamheden zijn uitgevoerd, waardoor de waardevolle grondlaag mogelijk al is beschadigd.

Op basis van het bovenstaande wordt geconcludeerd dat het thema Archeologie en Cultuurhistorie niet leidt tot een onderscheid tussen de tracés in dit gebied.

Agrarische gronden en de Kloosterhoeve (deelgebied 1)

In dit gebied doorkruisen de gele en rode tracés het rijksmonument Kloosterhoeve ter hoogte van sectie 6. De sectie doorsnijdt het monument met een lengte van 111 meter waardoor middels een boring het effect kan worden gemitigeerd. De tracés worden voor dit criterium beoordeeld met een '0'. De bufferzone van het blauwe tracé doorsnijdt het archeologisch monument met een lengte van 647 meter. Gezien de breedte van de bufferzone is mitigatie van effecten op het monument mogelijk door de meest noordelijke rand van de bufferzone niet te beruiken als werkterrein. Omdat mitigatie van het effect van het blauwe tracé op het monument mogelijk is, is het tracé beoordeeld met een '0'.

Het gele en rode tracé (sectie 6) doorkruist twee historische dijkelementen van het archeologisch monument Kloosterhoeve, zie afbeelding 5.1. In 2004-2005 heeft RAAP³ archeologische vooronderzoeken op het terrein van de Kloosterhoeve uitgevoerd. Op basis van dit onderzoek kan schade of ontsiering van het monument door toepassing van een boring niet worden uitgesloten. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) heeft aangegeven dat een boring wordt toegestaan in sectie 6 langs de Kloosterhoeve omdat een diepe boring (meer dan 10 meter) niet leidt tot ontsiering of schade aan het monument. De aanvraag van een vergunning is volgens de RCE niet noodzakelijk.

De buffer van het blauwe tracé (2x 25 meter) doorkruist het monument ter hoogte van sectie 9. Bij een nadere uitwerking van het tracé het dit effect worden gemitigeerd door het tracé iets richting het zuiden te verplaatsen om voldoende ruimte te creëren voor het werkterrein. Gezien de beschikbare ruimte bij sectie 9 is het niet aannemelijk dat de werkzaamheden leiden tot schade dan wel ontsiering van het archeologisch monument.

Het gele en rode tracé doorkruisen in dit deelgebied gronden met een hoge verwachtingswaarde rondom de Kloosterhoeve (waarde 1) en een middelhoge verwachtingswaarde (waarde 4). Hierbij wordt zowel gebruik gemaakt van een boring als van een open ontgraving. Het blauwe tracé doorsnijdt alleen gronden met een middelhoge verwachtingswaarde (waarde 5) met een open ontgraving. Op basis van het gemeentelijke paraplubestemmingsplan Archeologie geldt voor al deze gebieden een onderzoeks- en omgevingsvergunningsplicht, waardoor er voor dit criterium geen onderscheid is.

Op basis van het thema Archeologie en Cultuurhistorie wordt geconcludeerd dat de tracés niet onderscheidend zijn.

Knooppunt Hooipolder (deelgebied 2)

Aan de westzijde van knooppunt Hooipolder kruist het rode tracé variant 2 en 3 (sectie 16) een cultuurhistorisch waardevol complex met de watertoren met een lengte van 178 meter. Nadere informatie geeft aan dat alleen de watertoren is beschermd als rijksmonument. De boring van het rode tracé variant 2 en 3 doorkruist de watertoren niet, waardoor het effect is gemitigeerd en daarmee wordt beoordeeld met een '0'.

Tracésectie 16, als onderdeel van het rode tracé variant 2 en 3, loopt zuidelijk onder knooppunt Hooipolder door. Hiermee doorkruist het tracé een complex van cultuurhistorisch belang, zie afbeelding 5.1. De watertoren van Geertruidenberg is aangemerkt als rijksmonument. Verstoring van het monument is volgens de Erfgoedwet niet toegestaan. De boring ter plaatse van sectie 16 gaat niet onder het rijksmonument door waardoor geen sprake is van een verstoring van of schade aan het rijksmonument. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat het effect is gemitigeerd door het tracé langs de watertoren te leggen.

Alle tracés rondom knooppunt Hooipolder doorkruisen gronden met archeologische verwachtingswaarde 4. Dit betekent dat er een middelhoge verwachtingswaarde geldt waardoor een omgevingsvergunning noodzakelijk is voorzien van een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek.

Op basis van het bovenstaande wordt geconcludeerd dat de tracés voor het thema Archeologie en Cultuurhistorie niet onderscheidend zijn.

3 RAAP (2005). Kartouzerklooster te Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek, karterend booronderzoek en geofysisch onderzoek

De Kerklaan (deelgebied 2)

Alle tracés doorsnijden gronden met een middelhoge en lage verwachtingswaarde. Eventuele effecten op de archeologische waarden ter plaatse van de open ontgravingen in de tracés, kunnen door toepassing van een boring worden gemitigeerd. Alle tracés zijn daarom beoordeeld met een '0'.

In de gronden rondom de Kerklaan worden zowel boringen als open ontgravingen toegepast. De gronden zijn aangeduid met de archeologische verwachtingswaarde 4 en 6. Waarde 4 betekent dat er een middelhoge verwachtingswaarde geldt. Waarde 6 betekent dat de gronden een lage verwachtingswaarde hebben. Het aanvragen van een omgevingsvergunning is noodzakelijk bij het uitvoeren van een open ontgraving voor de gronden met een archeologische verwachtingswaarde 4. Deze vergunning dient voorzien te zijn van een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek. Voor gronden met een lage verwachtingswaarde geldt geen onderzoeks- en vergunningsplicht.

Op basis van het bovenstaande wordt geconcludeerd dat de tracés voor het thema Archeologie en Cultuurhistorie niet onderscheidend zijn.

Agrarische gronden ten westen van de A27 en het opstijgpunt (deelgebied 2)

Alle tracés doorsnijden gronden met een middelhoge verwachtingswaarde (waarde 5). Eventuele effecten op de archeologische waarden ter plaatse van de open ontgravingen in de tracés, kunnen door toepassing van een boring worden gemitigeerd. Alle tracés zijn daarom beoordeeld met een '0'.

Tot slot worden de gronden rondom de mogelijke opstijpunten geclassificeerd met een archeologische verwachtingswaarde 5. Waarde 5 betekent dat er een middelhoge verwachtingswaarde geldt. Alle tracés doorsnijden dit gebied met waarde 5. Hierbij wordt zowel gebruik gemaakt van een boring als van een open ontgraving.

Volgens het parapluplanbestemmingsplan dient er een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd te worden bij een open ontgraving om de bodemopbouw in beeld te hebben en de archeologische verwachting te staven als te vorens er een vergunning voor de werkzaamheden wordt verleend.

Op basis van het bovenstaande wordt geconcludeerd dat de tracés voor het thema Archeologie en Cultuurhistorie niet onderscheidend zijn.

6 CONCLUSIES

Het volgende kan geconcludeerd worden:

- voor het thema Archeologie en Cultuurhistorie zijn de effecten van de tracés niet onderscheidend van elkaar;
- voor alle tracés geldt dat, bij aangetroffen waarden op basis van archeologisch onderzoek, de toepassing van een boring in plaats van een open ontgraving noodzakelijk is om het effect te mitigeren.

De effecten van de open ontgraving van tracé Blauw in deelgebied 1 ter hoogte van sectie 9 dienen bij schade of verstoring aan het archeologisch monument gemitigeerd te worden door het verleggen van het tracé richting het zuiden

7 LEEMTEN IN KENNIS

Op basis van het parapluplan Archeologie is het uitvoeren van bureau- en veldonderzoek noodzakelijk bij waarden met een middelhoge of hoge verwachtingswaarde. Het is in deze fase onduidelijk of er ter plaatse van de tracés ook daadwerkelijk archeologische waarden aanwezig zijn. Indien archeologische waarden worden aangetroffen bij het voorkeursalternatief dan dienen er mitigerende maatregelen te worden genomen.

8 BENODIGDE VERVOLGSTAPPEN

Na de keuze voor het VKA dient een archeologisch bureau- en veldonderzoek op basis van het gemeentelijk concept parapluplan Archeologie worden uitgevoerd, voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van de werkzaamheden.